

องค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ชุมรมผู้สูงอายุตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

มะโนด สุขตาม¹ ยุพดี สีนมาก^{2*} อภินันท์ชัย โจมสติ³ บัญชา ชื่นจิต⁴ กัญญา เยี่ยมสวัสดิ์⁵

องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์¹

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ^{2* 3 4 5}

อีเมล : ysinmark@gmail.com^{2*}

วันที่รับบทความ 19 ตุลาคม 2566

วันแก้ไขบทความ 13 ธันวาคม 2566

วันที่รับบทความ 16 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทขององค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากชมรมผู้สูงอายุ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และเพื่อหาแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติการ ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุ ที่มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน จำนวน 50 คน ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบไปด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง การจัดเวที การออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์เนื้อหา สรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

บริบทขององค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากชมรมผู้สูงอายุภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานผู้สูงอายุสืบทอดการจักสานจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น มีอุปกรณ์ในการผลิตผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานที่ไม่ยุ่งยาก ประกอบด้วย มีด เครื่องเรียดไม้ไผ่ ทำเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน ได้แก่ ตุ่มเป็นเครื่องมือจักสานขนาดใหญ่ มีรูปทรงกรวยตั้ง ขะลอมใส่ไก่ เล้าไก่ไข่ และตะกร้า

พัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ หาแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์มีรูปแบบที่ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการซื้อ ผู้วิจัยร่วมกับชมรมผู้สูงอายุ วิเคราะห์คัดสรรผลิตภัณฑ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนา โดยใช้หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ ผลงานออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานสำหรับงานตกแต่งและใช้สอยได้เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ประเภท โคมไฟแขวน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและลวดลายเดิม ๆ ให้เป็นงานที่แปลกใหม่มีความทันสมัย มีเอกลักษณ์ของชุมชน รูปแบบเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย ใช้งานสะดวก และมีความเป็นไปได้ในการผลิต

คำสำคัญ : หัตถกรรมจักสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ผู้สูงอายุ

Knowledge of Bamboo Weaving Handicrafts and Local Wisdom for Product Development and Value Added with Creative Economy Thung Mon Subdistrict Elderly Club Prasat District, Surin Province

Manod Suktam¹, Yupadee Sinmak^{2*}, Apinantichai Jomsati³, Bancha Chuenchit⁴, Kanya Yiamsawat⁵
Thung Mon Subdistrict Administrative Organization, Thung Mon Subdistrict, Prasat District, Surin Province¹
Faculty of Industrial Technology Surindra Rajabhat University^{2*,3,4,5}
Email : ysinmark@gmail.com^{2*}

Received 19 October 2023

Revised 13 December 2023

Accepted 16 December 2023

Abstract

The Objective of this Research is To Study the Context of Knowledge Regarding Bamboo Basketry Handicrafts from the Local Wisdom Elders club. To Develop Bamboo Handicraft Products to Increase Creative Economic Value. and to Find Ways to Develop Local Wisdom for the Development of Bamboo Handicraft Products to Increase Creative Economic Value. It is Qualitative and Action Research. The Study was Based on a Sample Group Using the Purposive Selection Method, Including the Elderly Club. There Were 50 People with Knowledge and Wisdom About Basketry Handicrafts. Data Collection tools Were Used, Including in - depth interviews. Participation behavior observation form Semi-structured interviews, staging, product design Product development by analyzing qualitative data and analyze content Summary of operating results according to objectives as follows:

Context of knowledge on bamboo weaving handicrafts from the local wisdom elders club. It is the wisdom of basketry handicrafts. Elderly people inherit basketry from their ancestors from generation to generation. There is equipment for producing wicker products that is not complicated, including knives and bamboo shaving machines. Made into household utensils such as turn, a large basketry tool. It has a conical shape, a chicken bowl, a chicken coop for laying eggs, and a basket.

Develop bamboo handicraft products to add creative economic value. Find ways to develop local wisdom in developing products that are unique to the community in order to add value to products with modern styles that are consistent with purchasing needs. The researcher collaborates with the Elderly Club. Analyze selected products, exchange opinions and listen to suggestions from experts. To find guidelines for development Using product design principles The design of woven handicraft products for decoration and use is a prototype product in the category of hanging lamps, which has changed the old style and pattern into something new and modern. Has the uniqueness of the community The format is suitable for utility, convenient to use, and has production possibilities.

Keywords : Basketry Handicraft, Local Wisdom, Product Development, Creative Economic Value Added, Elderly people

1. บทนำ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสานเพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจ มีแนวคิดมาจากการเปลี่ยนแปลงในวิถีของชุมชนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามด้านเทคโนโลยีและสภาวะเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป แต่งานจักสานเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชุมชนที่แยกกันไม่ได้ เพราะผลิตภัณฑ์จักสานผลิตขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก การพัฒนาทางเทคโนโลยีเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้มีผลิตภัณฑ์สังเคราะห์มาทดแทนงานจักสานจากวัสดุธรรมชาติ งานจักสานเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความสำคัญจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต แต่ในปัจจุบันจะพบว่างานจักสานจากวัสดุธรรมชาติมีบทบาทลดลง ทั้งในสังคมชนบทและสังคมเมืองต่างให้ความสนใจผลิตภัณฑ์อันเกิดจากเทคโนโลยีอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของการดำเนินชีวิตกับสภาพแวดล้อมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และส่งผลกระทบต่อด้านสภาวะเศรษฐกิจอย่างมาก จากการที่รู้จักผลิตของใช้เองเปลี่ยนเป็นการใช้เงินซื้อ ไม่สนใจผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากแรงงานฝีมือจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษและวัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น ส่งผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมที่กำลังถูกกลืนในที่สุด ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมและประเพณีในชุมชนจะถูกเปลี่ยนแปลงที่ละน้อยจนหายไปในที่สุด (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2540) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ชุมชนได้สั่งสมประสบการณ์ ใช้สติปัญญาในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีพท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละสังคมและวัฒนธรรม จึงมีการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอย งานจักสานถือว่าเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทย ทั้งในด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต มีคุณค่าทางจิตใจจากความงาม ความประณีตและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานในท้องถิ่นส่วนใหญ่ มุ่งเน้นในด้านประโยชน์ใช้สอยตามสภาพของสังคมแต่ละยุคสมัย จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็วในคริสต์ศตวรรษที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมซึ่งต้องพึ่งพาเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ ๆ มากขึ้น ความจำเป็นในการใช้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานจากวัสดุธรรมชาติโดยตรงลดลง ในอดีตเครื่องจักรสานสร้างขึ้นมาสอดคล้องความต้องการใช้สอย ใช้เวลาว่างจากการทำนาทำเครื่องจักรสานไว้ใช้ผลิตแบบง่าย ๆ

การศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะของตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ และนำมาเป็นแนวทางนำเสนอเรื่องราวที่สร้างสรรค์และน่าสนใจในผลิตภัณฑ์ มีเอกลักษณ์ของชุมชนที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชุมชน ซึ่งถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่และการยอมรับร่วมกัน และถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เอกลักษณ์ที่พบ ได้แก่ มีอาชีพเกษตรกรรมทำนาปีละครั้ง อาชีพเสริมกลุ่มผู้ทอผ้าและกลุ่มชมรมผู้สูงอายุตำบลทุ่งมนทำเครื่องจักสาน นอกจากนั้นในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ยังพบว่าผู้บริโภคที่นิยมสินค้าต้องการสินค้าหัตถกรรมจักสานที่มีรูปแบบทันสมัย สดใสสมัยใหม่หรือร่วมสมัย เรียบง่ายเน้นประโยชน์ใช้สอยสามารถใช้งานได้หลายอย่าง ลวดลายบนงานจักสานไม่ต้องมาก ควรเรียบง่ายเพราะลวดลายที่มากเกินไปบนงานจักสานจะดูล้นตา ไม่น่าสนใจ ควรมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และจากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มชมรมผู้สูงอายุตำบลทุ่งมนและสมาชิกกลุ่ม สินค้าที่กลุ่มผลิต ได้แก่ ตุ่มเป็นเครื่องมือจักสานขนาดใหญ่ มีรูปทรงกรวยตั้ง ขะลอมใส่ไก่ เล้าไก่ไข่ และตะกร้า ขายได้เฉพาะในชุมชนยังไม่มีตลาดภายนอก และพบปัญหาของผลิตภัณฑ์จักสานที่จำหน่ายดังนี้ สินค้าไม่มีความประณีต ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบไม่หลากหลาย ไม่มีความแปลกใหม่ ขาดเอกลักษณ์ของชุมชน และไม่พบปัญหาผลิตภัณฑ์ที่มีเชื้อราเพราะชาวบ้านจึงเลือกใช้วัสดุผิวไม้ที่ไม่สามารถเก็บไว้ได้นานไม่ขึ้นราเมื่อถูกความชื้น

สาขาวิชาวัฒนธรรมการออกแบบ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มีหน้าที่หลักที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การจัดการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีทักษะปฏิบัติการด้านการพัฒนาท้องถิ่น จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้เป็นการลอกเลียนรูปแบบ หากแต่พัฒนางานจักสานที่ประยุกต์ใหม่นี้ให้มีประโยชน์ใช้สอยเดิมหรือคล้ายคลึงของเดิมเป็นการประยุกต์งานจักสานที่มีประโยชน์ใช้สอยสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ชนบทธรรมเนียมประเพณีของคนในท้องถิ่นปัจจุบันและยังคงไว้ซึ่งรูปทรงหรือลวดลายที่สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้จากการศึกษาแนวคิด ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมเครื่องจักสาน ในปัจจุบันคุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอยของผลิตภัณฑ์ จักสานลดน้อยลงจึงต้องมีการพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานโดย

การประยุกต์การนำวัสดุอื่น ๆ มาเสริมเพื่อผลิตถังจกสานมีความแข็งแรง มีความแปลกใหม่สร้างความน่าสนใจ และด้านประโยชน์การใช้สอยและเพื่อการจำหน่ายด้วย

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาบริบทขององค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากชมรมผู้สูงอายุภูมิปัญญาในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

2.2 เพื่อหาแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

3. วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สำหรับการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิธีการวิจัย โดยการใช้กระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ที่ศึกษา คือ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรม เครื่องจักสานในพื้นที่ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาเครื่องจักสาน โดยลักษณะการเก็บข้อมูลเน้นการพูดคุยแบบเป็นกันเองชวนสนทนาและเป็นธรรมชาติ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ในการให้ข้อมูลตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้การจัดเวที การออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์พร้อมทั้งร่วมกับชมรมผู้สูงอายุ ร่วมกันวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับความต้องการของตลาด

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้ที่มีภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานพื้นบ้าน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ อายุ 60 ปี ขึ้นไป

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้สูงอายุ อายุ 60 ปี ขึ้นไป ทั้งชายและหญิงผู้มีความรู้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน จำนวน 50 คน

3.2 เครื่องมือการวิจัย สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์คำถามเหมือนกันทุกคน และการศึกษาจากข้อมูลที่มีผู้บันทึกไว้แล้ว โดยเน้นกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกับผู้สูงอายุ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญผลิตผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

3.2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม เครื่องจักสานพื้นบ้าน ขั้นตอน กระบวนการทำเครื่องจักสาน

3.2.2 แบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ใช้ประกอบการสังเกตพฤติกรรมการทำงานของกลุ่มตัวอย่างโดยที่ผู้วิจัย เข้าไปร่วมในการทดลองปฏิบัติด้วยซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ถูกสัมภาษณ์จะรู้ตัวเองพร้อมทั้งสอนกระบวนการให้กับผู้วิจัย

3.2.3 แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง เกี่ยวกับเรื่องการดำเนินชีวิต การมีส่วนร่วมในการทำหัตถกรรมเครื่องจักสาน

3.2.4 การจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้มีความรู้ภูมิปัญญา ด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน

3.3 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามลำดับขั้น ดังต่อไปนี้

3.3.1 ศึกษาค้นคว้าจากตำราทางวิชาการ เอกสาร หนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็น แนวทางในการออกแบบสัมภาษณ์ ให้มีเนื้อหาสาระครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3.2 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงในด้านเนื้อหา

3.3.3 ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้งเพื่อความสมบูรณ์ของเครื่องมือ

3.3.4 ทดลองแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแล้วไปทำการทดลองสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ประกอบอาชีพจักสาน ครัวภูมิปัญญา และผู้นำชุมชน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 คน เพื่อทดสอบความเหมาะสมของความเข้าใจตรงกันในภาษาที่ใช้สื่อความหมายของเครื่องมือการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำคัญสำคัญโดยสรุปดังนี้

3.4.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้าน

3.4.2 ทำหนังสือขออนุญาต ถึงประธานกลุ่มผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุที่มีองค์ความรู้หัตถกรรมพื้นบ้าน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และขออนุญาตเก็บข้อมูล

3.4.3 จัดเวทีชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินการศึกษามิปัญญาและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานพื้นบ้าน ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ดังในรูปที่ 1

รูปที่ 1 เวทีชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการวิจัย

3.4.4 ลงพื้นที่หาหรือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน ในการดำเนินการศึกษามิปัญญาด้านหัตถกรรมพื้นบ้านของผู้สูงอายุ ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ดังในรูปที่ 2

รูปที่ 2 เข้าพบหาหรือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.4.5 ดำเนินการเก็บข้อมูล ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน เข้าพบกลุ่มเป้าหมาย ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้าน และขั้นตอนเทคนิคการผลิต เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง เดือน มีนาคม – กันยายน 2566 เป็นเวลา 6 เดือน ดังในรูปที่ 3

รูปที่ 3 การลงพื้นที่และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

3.4.6 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างรายบุคคล ณ ที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง และเวทีชุมชน

3.4.7 จัดเวทียืนยันความถูกต้องและความครอบคลุมของข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับความเป็นมาของการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้าน ข้อมูลทั่วไปของผลิตภัณฑ์ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือการจักสาน การผลิต/ขั้นตอนการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยเชิญกลุ่มตัวอย่างทั้ง 50 คน เข้าร่วมยืนยันความถูกต้องของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

3.4.8 จัดเวทีวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมทั้งความต้องการของตลาด โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์ การจัดเวทีและข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการแล้วนำเสนอข้อมูลในรูปของการบรรยายเป็นความเรียง

4. ผลการวิจัย

การวิจัย องค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมพื้นบ้านของผู้สูงอายุ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมพื้นบ้านของผู้สูงอายุ โดยเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานพื้นบ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอ ผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ศึกษาบริบทขององค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากชมรมผู้สูงอายุภูมิปัญญาในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

4.1.1 บริบทชุมชนวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายในตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ มีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ มีเอกลักษณ์ของชุมชนที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชุมชน ซึ่งถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการยอมรับร่วมกันและถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนในชุมชนทุ่งมน ชุมชนนั้นนับถือศาสนาพุทธไปทำบุญตักบาตรตามประเพณีและร่วมงานบุญต่าง ๆ ที่วัดทุ่งมน ด้านประเพณีและความเชื่อของคนชุมชนนั้นนับถือผียังมีการบวงสรวงอย่างเคร่งครัด เอกลักษณ์ที่พบ ได้แก่ มีอาชีพเกษตรกรรม ทำนาปีละครั้ง อาชีพเสริม

กลุ่มผู้หญิงทอผ้าและกลุ่มผู้ชายจักสาน ภาษาใช้ภาษาเขมรในการสื่อสารภายในชุมชน ประธานกลุ่มและสมาชิกทุกคนได้เรียนภาษาไทยและพูดอ่านเขียนภาษาไทยได้

4.1.2 ภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านที่ครูภูมิปัญญาได้ดำเนินการในปัจจุบัน ได้แก่ ได้แก่ ตุ่มเป็นเครื่องมือจักสานขนาดใหญ่ มีรูปทรงกรวยตั้ง ชะลอมใส่ไก่ เล้าไก่ไข่ และตะกร้า ขายเป็นเฉพาะในชุมชนยังไม่มีตลาดภายนอกและพบปัญหาของผลิตภัณฑ์จักสานที่จำหน่าย คือ สินค้าไม่มีความประณีต ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบไม่หลากหลาย ไม่มีความแปลกใหม่ ขาดเอกลักษณ์ของชุมชน และไม่พบปัญหาผลิตภัณฑ์มีเชื้อราชาวบ้านจึงเลือกใช้วัสดุไม้ไผ่ที่สามารถเก็บไว้ได้นานไม่ขึ้นราเมื่อถูกความชื้น

4.1.3 ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานพื้นบ้านที่ผู้สูงอายุ ในตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ผลิตตามต้องการในการใช้งานเฉพาะในชุมชน ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ในการจับสัตว์น้ำ ดังในรูปที่ 4

รูปที่ 4 ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานผู้สูงอายุ ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

4.1.4 กระบวนการผลิตหัตถกรรมเครื่องจักสาน จากการศึกษาข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่จะผลิตงานหัตถกรรมประเภทเครื่องใช้สอย ลักษณะของงานจักสานที่มีลักษณะการนำวัสดุมาทำให้เป็นเส้น เป็นแฉก หรือเป็นริ้วเพื่อความสะดวกในการสาน ลักษณะของการจักโดยทั่วไปนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิดซึ่งจะมีวิธีการเฉพาะที่แตกต่างกันไป หรือบางครั้งการจักไม้ไผ่จะเรียกว่า “ตอก” ซึ่งการจักถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุในการทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานขั้นแรกของการสาน ทางผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์โดยมีวัตถุประสงค์ อุปกรณ์ ที่ไม่ยุ่งยากซึ่งประกอบด้วย มีด เครื่องเรียด ก่อนที่จะนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์

4.2 พัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

จากการศึกษาข้อมูลผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานพื้นบ้าน ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ร่วมกันวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ วิเคราะห์คัดสรรผลิตภัณฑ์ การเพิ่มมูลค่า สำหรับผลิตภัณฑ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนา โดยการประมวลสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสาน วิเคราะห์ปัญหาของผลิตภัณฑ์ ที่มีอยู่เดิมเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นไปได้ในการออกแบบ

พัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานเชิงสร้างสรรค์ โดยออกแบบภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัย คัดเลือกลายเอกลักษณ์ ที่เป็นลายขัฒมาสร้างสรรค์บนผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบผสมผสาน กับแนวคิดหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์นวัตกรรมของ Osborn ใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและลวดลายเดิม ๆ ให้เป็นงานที่แปลกใหม่มีความเป็นไปได้ในการผลิต คือ การใช้เส้นตอกขนาดใหญ่ - และขนาดเล็ก สาน เป็นลายขัฒ สลับกับเส้นตอกเส้นเล็ก บนฐานทักกะผีมีความชำนาญในการสานของ

ผู้ผลิต ให้มีรูปแบบที่ทันสมัยและปรับเปลี่ยนหน้าที่ของผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับสังคมบริบทวัฒนธรรมปัจจุบัน เช่น จากตุ้ม เป็นเครื่องมือจักสานขนาดใหญ่ ชะลอมใส่ไก่ เล้าไก่ไข่ และตะกร้า เพิ่มประโยชน์ใช้สอยสานเป็นโคมไฟแขวน ใช้ประโยชน์ ภายในบ้านพักอาศัยหรือใช้ตกแต่งร้านอาหาร ผลงานออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสาน จัดทำเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ทดลองนำไปจำหน่ายตามร้านค้าชุมชน

ออกแบบและพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์ได้แก่ โคมไฟแขวน ตามกรอบคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน และมีการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มิจัยร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ

รูปแบบและผลิตภัณฑ์เป็นเอกลักษณ์บนงานจักสานดั้งเดิมของกลุ่มผู้สูงอายุ ดังในรูปที่ 5

รูปที่ 5 รูปแบบและผลิตภัณฑ์เป็นเอกลักษณ์บนงานจักสานดั้งเดิมของกลุ่มผู้สูงอายุ

ผลงานออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสาน ดังในรูปที่ 6

รูปที่ 6 ออกแบบและพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์ โคมไฟแขวน

5. อภิปรายผลและสรุปผล

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำเสนอการอภิปรายในประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับบริบทขององค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาในท้องถิ่น และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านของผู้สูงอายุ ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องจักสาน สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืน ได้แก่ ภูมิปัญญา ศักยภาพที่มีอยู่ และองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานจริง ไม่สามารถที่จะขาดสิ่งใดได้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุนั้นต้องเริ่มจาก ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่นำไปใช้ในการปฏิบัติการจริง พร้อมทั้งศักยภาพในการดำเนินงานจนได้ผลิตภัณฑ์ซึ่งส่วนใหญ่ผู้สูงอายุสืบทอดการจักสานกันมาจากการติดจนถึงปัจจุบัน อุปกรณ์ในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ไม่ยุ่งยากซึ่งประกอบด้วย มีด เครื่องเรียดไม้ไผ่ ผลิตเป็นชิ้นงานเครื่องใช้ในครัวเรือน ได้แก่ ตุ่มเป็นเครื่องมือจักสานขนาดใหญ่ ชะลอมใส่ไก่ เล้าไก่ไข่ และตะกร้า และเหลือจากการใช้สามารถนำไปจำหน่ายในท้องถิ่นซึ่งมีราคาที่ไม่แพง

การสร้างมูลค่าเพิ่มทางด้านเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ บทบาทของการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาสังคมและชุมชน โดยจำแนกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 กรณีได้แก่ การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (Area Base) และการวิเคราะห์เชิงสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ (Product Base) โดยศึกษาผลการศึกษา พบว่า ประเด็นที่เป็นส่วนสำคัญสุดในกระบวนการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาสังคมและชุมชน ได้แก่ กระบวนการและวิธีการมองหา “ทุนจากภายใน” ของชุมชนและท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วเพื่อนำมาซึ่งการต่อยอดสร้างสรรค์และสร้างมูลค่าเพิ่มซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็น “อัตลักษณ์” ที่สำคัญในการสะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนและท้องถิ่น อันเป็นปัจจัยที่สำคัญหนึ่งต่อความสำเร็จในการพัฒนาสังคมและชุมชนที่ยั่งยืน

พัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และคัดสรรผลิตภัณฑ์การเพิ่มมูลค่าสำหรับผลิตภัณฑ์ สร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานที่ทันสมัยขึ้น ซึ่งผู้สูงอายุยังขาดความชำนาญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ที่ทันสมัย จึงต้องใช้เวลาในการพัฒนาและในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้องมีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ชี้แนะเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย แปลกใหม่ที่ตรงกับตลาดผู้ซื้อ ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาต้องเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตามภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องจักสาน การพัฒนาโดยยึดเอาวัสดุที่นำมาใช้ในการผลิตงานจักสาน คือ ไม้ไผ่ ต้องเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นชุมชนหมู่บ้านนั้นเพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิตและสามารถพึ่งตนเองได้โดยมีแนวทางในการพัฒนาโดยคำนึงถึง ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่ละทิ้งวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมโดยยึดถือคุณค่าเดิม ประโยชน์ใช้สอยต้องคำนึงถึงทรัพยากรของชุมชนและศักยภาพของผู้สูงอายุที่จะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ผลิตขึ้นต้องมีคุณภาพทางด้านความประณีต เพิ่มเทคนิคให้เกิดความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมหรือรูปทรงเดิม

จากผลการวิจัย สอดคล้องกับ จีรวัดน์ นาคพนม (2549) ได้ ศึกษาการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพ จักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนา รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง มีองค์ประกอบสำคัญด้วยกัน 3 ส่วน คือ องค์ประกอบที่ 1 ค่านิยมของการจักสาน องค์ประกอบที่ 2 องค์ความรู้ด้านการจักสาน และองค์ประกอบที่ 3 วิธีการสอนการจักสาน และผลจากการทดลองปฏิบัติการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง โดยผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดใช้กระบวนการ 3 องค์ประกอบดังกล่าว พบว่า ผู้เรียนสามารถผลิตผลงานกระเป๋าถือสตรีได้ทุกท่อน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีพอใช้ ผลจากการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีความรัก ความชอบ มีความศรัทธา มีทัศนคติ และเกิดค่านิยมในการจักสาน มีความรู้ความเข้าใจ บอกได้ปฏิบัติได้อย่างชัดเจน เกิดทักษะในเรื่องการจักสานจนสามารถนำไปทำต่อ และผลิตผลงานได้อย่างมีคุณภาพนำไปสู่การประกอบอาชีพได้ และผลจากการทดลองปฏิบัติการ พบว่า การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทองโดยใช้กระบวนการ 3 องค์ประกอบนี้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ผู้สอนจะต้องทำตามขั้นตอนของการถ่ายทอดทีละขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ และสอดคล้องกับ สุภาพร ชาววัง (2552) ได้วิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเครื่องจักสานเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษา พบว่าการพัฒนาอุปสรรคที่จะต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และ

ประสบการณ์เพื่อให้ผลิตภัณฑ์จากสถานที่ผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐานซึ่งต้องมีการเรียนรู้ การเลือกวัตถุดิบ การออกแบบ การทำลายจากงาน การย้อมสี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ออกแบบผลิตภัณฑ์สรุปเป็นความรู้ใหม่แล้ว จึงนำความรู้ใหม่นั้นมา พัฒนากลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จะเพิ่มมูลค่าในด้านการขาย ที่ได้แสดงถึงภูมิปัญญาและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม และสอดคล้องกับ อัญชลี คงทอง (2553) ได้วิจัยเรื่องแบบอย่างในการพัฒนาอาชีพ เครื่องจักสานอำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องหัตถกรรมจักสาน กลุ่มอาชีพจักสาน พบว่า ควรอนุรักษ์หรือคงความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพจักสานแต่ละกลุ่มไว้ให้เป็นอย่างดี เพราะความโดดเด่นผลงานของแต่ละกลุ่มจักสานไม่เหมือนกันงานจักสานที่พบเจอ จะสามารถบอกแหล่งที่มาได้ว่าผลิตจากกลุ่มจักสานที่ใด และด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า กลุ่มอาชีพจักสานควรให้ความสำคัญต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้น ควรมีการวางแผนสำหรับการสืบทอดอาชีพจักสานเพื่อให้กลุ่มคงอยู่ได้ตลอดไปมิฉะนั้นแล้ว กลุ่มอาจจะล่มสลายเพราะงานจักสานต้องมีการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญเป็นการสะสมประสบการณ์แล้วสืบทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อไป ในลักษณะครูสอนศิษย์ พ่อสอนลูก พี่สอนน้องต่อไปเรื่อย ๆ ด้วยการฝึกจนปฏิบัติจริง ส่วนเรื่องปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน พบว่า ปัญหาของกลุ่มอาชีพจักสานก็จะมีขึ้นตลอดทุกยุคสมัย แต่ลักษณะของปัญหาช่วงระยะเวลาของการรวมตัวมีปัญหาด้านการ ขาดทักษะฝีมือของสมาชิก กลุ่มได้ร่วมกันแก้ไขในเรื่องที่ทำเองได้กลุ่มก็ดำเนินการเอง เพราะว่าต้องอาศัยการฝึกฝนของแต่ละคนอาศัยร่วมกันฝึกสอน เพื่อพัฒนาฝีมือของแต่ละคน และยังคงสอดคล้องกับ อนุชิต กุลมาลา (2552) การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน จักสานไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จากการศึกษา พบว่า องค์ความรู้งานจักสานที่สืบทอดต่อกันมา ได้แก่ การปลูกไม้ การสังเกตชนิดของไม้ และอายุไม้ การคัดเลือกไม้สีสวย การตัดไม้ฤดูกาลและวันตัดไม้ และการเก็บรักษาไม้ไผ่ องค์ความรู้เหล่านี้เกิดจากประสบการณ์จึงได้เส้นตอกที่มีคุณภาพเหนียวและทนทาน ลวดลายที่นิยม คือ ลายแม่บทกรรมวิธีที่ทำให้เกิดความคงทนและเพื่อป้องกันเชื้อราและมอด ได้แก่ การรมควันและการทาน้ำมันยางหรือครั่ง ปัจจุบันการผลิตยังคงสืบทอดองค์ความรู้เดิมแต่เมื่อผลิตเป็นสินค้าจึงมีความประณีตยิ่งขึ้น มีการจักตอกด้วยเครื่องรีด การสานลวดลายใหม่ การเคลือบเงาด้วยสารสังเคราะห์ การย้อมด้วยสีเคมี และประกอบด้วยวัสดุอื่นเพื่อให้ชิ้นงานมีคุณค่ามากขึ้น และยังคงสอดคล้องกับแนวคิดของ ปานฉัตร อินทร์คง (2560) ที่กล่าวว่า การปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมธรรมชาติไปสู่ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมที่มี คุณค่าและเพิ่มมูลค่า ด้วยการผสมองค์ความรู้เข้ากับ แนวคิดและกรรมวิธีแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบท สังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน ในการปรับเปลี่ยนแปลงกล่าวสามารถทำได้โดยการเปลี่ยนหน้าที่ ของผลิตภัณฑ์จักสานผสมกับ เรื่องราววัฒนธรรม และสอดคล้องกับบทความที่เกี่ยวกับ การพัฒนางานหัตถกรรมของ ศูนย์ศิลปาชีพระหว่างประเทศ (2556) ที่กล่าวว่า สินค้าหัตถกรรมที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องไม่เป็นเพียงสินค้าที่ใช้งานหัตถกรรมได้เพียงอย่างเดียว แต่ยังคงเป็นสินค้าที่ระลึกและก่อให้เกิดความรู้สึกแตกต่างแก่ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์บางครั้งผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตเล็กน้อยและออกแบบให้มีความทันสมัย ถึงแม้ว่าจะต้องจ่ายต้นทุนสูงขึ้นแต่คุณภาพของสินค้าก็ช่วยลดต้นทุนทางเวลาและต้นทุนทางความไม่พอใจของลูกค้าได้เช่นเดียวกัน รวมถึงสอดคล้องกับคำอธิบาย ของ สถาพร ตีบุญมี ณ ชุมแพ (2550) ที่กล่าวว่า การเอาภูมิปัญญา ร่วมกับวัสดุและฝีมือช่างก่อให้เกิดงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า ลักษณะเด่นให้แก่สินค้าชุมชนและสามารถสร้างรายได้กลับสู่ชุมชน

6. ข้อเสนอแนะ

- 6.1 มีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถเพื่อประสาน ร่วมมือภายในชุมชนในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาในท้องถิ่น
- 6.2 ควรส่งเสริมให้กลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช. ผลิตภัณฑ์จักสาน ไม้ไผ่) ซึ่งจะนำไปสู่โอท็อประดับดาว จะช่วยทำให้ส่งเสริมการตลาดชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้น
- 6.3 ควรมีการสืบทอดภูมิปัญญาในการจักสาน ตระหนักถึงความสำคัญในการจักสาน เพราะเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สะสมถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน

6.4 ควรหาแนวทางให้มีการฝึกทักษะฝีมือให้พัฒนางานให้ทันเหตุการณ์ตามความต้องการของตลาด สามารถจำหน่ายและทำรายได้ให้กลุ่ม เป็นการช่วยให้มีงานป้อนให้ทำตลอดเวลา และจะช่วยจูงใจให้คนหนุ่มสาวหันกลับมาทำงานในหมู่บ้านของตนเอง แทนการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าไปขายแรงงานในเมืองหลวง ซึ่งส่งผลไปถึงการลดปัญหาสังคมต่าง ๆ ได้

เอกสารอ้างอิง

- จิรวัดน์ นาคพนม. (2549). การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านจักสานของชุมชนในจังหวัด
อ่างทอง. ปรัชญาการศึกษาคุณภูมิบัณฑิต สาขาการศึกษา ผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปานฉัตร อินทร์คง. (2560). การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม แนวคิด รูปแบบ และการวิเคราะห์. กรุงเทพฯ :
บริษัทอัลลิเมต พรินต์ติ้ง จำกัด. พิพิธภัณฑ์ผ้าห่อหม้อหริภุญชัย.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2540). เครื่องจักสานไทย. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ศูนย์ศิลปาชีพพระหว่านประเทศ (2566). “การพัฒนางานหัตถกรรมสู่อาเซียน”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :
<http://www.sacict.or.th/scripts/knowledge.php?ntabmenu>. สืบค้น 6 มิถุนายน 2566.
- สถาพร ตีบุญมี ณ ชุมแพ (2550). ผลของ เทคโนโลยีที่มีต่อการออกแบบ. กรุงเทพฯ : โอ เอสพริ้นต์ติ้งเฮาส์.
- สุภาพร ชาววัง. (2552). การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการ พัฒนาเครื่องจักสานเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรม ศาสตร มหาวิทยลัยมหาสารคาม.
- อนุชิต กุลมลา. (2552). การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หัตถกรรมพื้นบ้านจักสานไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิง
พาณิชย์ ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อัญชลี คงทอง. (2553). แบบอย่างในการพัฒนาอาชีพจักสาน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี.
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ขอนแก่น, ขอนแก่น.

คุณค่าทางวิชาการ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลานาน เครื่องจักสานยังเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สามารถจะนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี และไม่เพียงแต่ด้านประโยชน์ใช้สอยเท่านั้นที่มนุษย์พัฒนาขึ้น ความสวยงาม และความทนทานถาวรเป็นปัจจัยที่มนุษย์ให้ความสำคัญอีกด้วย ปัจจุบันเครื่องจักสานได้มีการพัฒนาไปมาก โดยการประดิษฐ์คิดค้นทำให้ได้รูปแบบต่าง ๆ ที่ทันสมัย ตลอดจนกลายเป็นสิ่งที่รับใช้ชีวิตมนุษย์จนเป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานนั้นดำรงอยู่ คือ การจัดการเรียนรู้ เพื่อให้องค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมีการจัดเก็บ การพัฒนาและการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน ตลอดถึงระดับประเทศ